

Presentatie: George Simons en Harry Raad

Inleiding

Op de werkgroepavond van 25 november 2005 wordt aandacht gegeven aan schelpjes uit de families: LUCINIDAE, UNGULINIDAE, ERYCINIDAE, KELLIIDAE, MONTACUTIDA en de CONDYLOCARDIIDAE. Dit is min of meer een herhaling van een bijeenkomst, lang geleden, op 21 november 1992. Bij de presentatie richten we ons met name op de fossielenverzamelaars die een begin hebben gemaakt met gruisonderzoek, of daarmee willen starten. De vorige keer zijn er meer soorten genoemd. Om reden van onzekere determinaties of onzeker voorkomen in Zeeland worden deze hier verder niet behandeld. Het gaat om: *Phacoides albellus* (Lamarck, 1806), *Parvilucina latebrosa* (Deshayes, 1857) en *Divalinga chavani* Glibert, 1985.

Programma

We beginnen de avond met korte verhalen over het verzamelen en over de schelpjes. Puntsgewijs komt dat neer op:

Een inleiding m.b.t.:

- eigen ervaring met schelpjes verzamelen
- gruisonderzoek
- eerdere determinatiebijeenkomsten werkgroep

De behandelde schelpjes:

- behandeling van families
- vindplaatsen/winplaatsen
- geologie
- vindkans, zeldzaamheid

Aan de slag:

- opzet van de werkzaamheden
- behandeling volgens aangeboden lijst
- determinatie meegebracht materiaal
- behandeling van overige vragen

Lijst met soorten

De behandeling van de soorten volgt op een enkele uitzondering na de oude 'Fossielenatlas'. De volgnummers achter de soortnaam komen daarmee overeen. De opmerkingen over de vorm van de soorten zijn summier of geheel weggelaten. In het eerste geval zijn alleen de zeer opvallende kenmerken gemeld. We zijn er van uitgegaan dat de atlas voldoende duidelijkheid geeft voor het bepalen van de soortnaam. Verweerde schelpen van soorten die geen opvallende vorm/sculptuur hebben geven problemen bij de determinatie; met name het ontbreken van slottanden veroorzaakt

onzekerheid.

Het aangeven van het voorkomen berust op waarnemingen van een beperkt aantal werkgroepleden, het is dus een tamelijk subjectieve maat. De gegevens zijn geactualiseerd sinds de eerder genoemde bijeenkomst met nieuwe waarnemingen van beide opstellers.

De soorten

Familie: Lucinidae

Callucina squamula (Deshayes, 1825) (56)

Oudere naam: *Lucina squamula*.

Bijna cirkelronde schelp. Kenmerkend is de grove sculptuur met concentrische lamellen. Het voorste spierindruksel is lang en smal. De schelpen zijn sterk verweerd en verkleurd. Binnen de mantellijn is de schelp eveneens verkleurd; daarbuiten kalkachtig wit.

Zeldzaam. In de omgeving van Knokke regelmatig voorkomend en noordwaarts snel afnemend.

Vindplaatsen: Het Zwin, Cadzand, Nieuwesluis, De Kaloot, Domburg, Oostkapelle.

Parvilucina scaldensis (Glibert & Van der Poel, 1967) (57)

Bijna cirkelronde schelp. Buitenzijde met concentrische sculptuur, binnenzijde met min of meer ontwikkelde radiale sculptuur die de onderrand van de schelp doet creneleren. Grootste afmeting: hoogte 7 mm, lengte 7 mm. Onderrand vaak beschadigd. Regelmatig in gruis.

Vindplaatsen: Yerseke, Ritthem, Kaloot, Vlissingen, Zoutelande, Westkapelle-Domburg, Domburg-Breezand, Kamperland, Nieuwesluis, Cadzand, Nieuwvliet, Breskens, Neeltje Jans, Renesse.

Loripes lucinalis (Lamarck, 1818), syn. *Loripes lacteus* (Linné, 1758) - Melkwitte cirkelschelp.

De soort wordt van Domburg gemeld in het Zeepaard.

Vindplaatsen: Domburg (geen materiaal bij de leden).

Ctena decorata (S.V.Wood, 1851) (58)

Stevig, scheef, ovaal schelpje. Buitenzijde met krachtige concentrische ribben/lamellen en onscherpe radiale ribjes. De laatste zijn ook aan de binnenzijde van de onderrand zichtbaar. Deze fraaie sculptuur is karakteristiek voor de soort.

Vrij regelmatig in gruis en oude horens.

Vindplaatsen: Cadzand, Nieuwesluis, Breskens, Kaloot, Ritthem, Vlissingen, Zoutelande, Veerse Dam, Neeltje Jans, Renesse en zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke).

Monitilora elegans (DeFrance, 1823)

De soort wordt vermeld in het Cadzand-nummer van de werkgroep. De determinatie is echter onzeker. In het nummer worden 4 exemplaren genoemd. Op de determinatiemiddag worden 6 exemplaren van Cadzand genoemd.

Vindplaatsen: Cadzand

Lucinoma boreale (Linné, 1767) - Noordse cirkelschelp (59)

Bijna cirkelronde schelp met wat uitstekende top. Volwassen

exemplaren met maximale afmetingen: hoogte 30 mm, lengte 32 mm. Onregelmatige concentrische sculptuur aan de buitenzijde. Onder de top soms enkele vage radiale lijnen die tot aan de onderrand lopen. Onderrand niet gecreneleerd. Bolheid van de schelp is zeer variabel.

Regelmatig in grover materiaal.

Vindplaatsen: Cadzand, Nieuwvliet, Nieuwesluis, Ritthem, Kaloot, Vlissingen, Zoutelande, Westkapelle-Domburg, Oostkapelle, Noord-Beveland, Neeltje Jans, Burgh-Haamstede, Renesse, zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke).

Lucinella juttingae (Spaink, 1965) (60)

De soort is bekend van Domburg - Westkapelle, maar is daar zeldzaam.

Vindplaatsen: Domburg, Westkapelle (geen materiaal bij de leden).

Lucinella divaricata (Linné, 1758) - Dubbeltjesschelp (61)

Cirkelrond, bol schelpje met aan de buitenzijde groeilijnen die gesneden worden door een karakteristieke divaricate sculptuur. De onderrand is fijn gecreneleerd wat door verwerking meestal niet meer zichtbaar is.

Minder algemeen. Wordt in Westkapelle wat meer gevonden.

Vindplaatsen: Nieuwvliet, Nieuwesluis, Ritthem, Kaloot, Westkapelle-Domburg, Oostkapelle-Oranjezon, Noord-Beveland, Renesse.

Familie: Leptonidae

Lepton squamosum (Montagu, 1803) - Stippelschelp

De soort wordt niet in de fossielenatlas vermeld; hij duikt in de Nederlandse schelpenboeken voor het eerst op in De Bruyne, 2004.

Zeer platte, dunne schelpen met een circa trapeziumvormige omtrek. Kenmerkend is de sculptuur met fijne putjes.

Zeldzame soort. Van de zandsuppleties (Steenbanken) zijn juveniele klepjes bekend. Ze zijn donkerbruin verkleurd en vermoedelijk subfossiel.

Vindplaatsen: Vlissingen, Zoutelande, Westkapelle-Domburg, Oostkapelle-Oranjezon, Renesse.

Familie: Ungulinidae

Diplodonta rotundata (Montagu, 1803) - Ronde komschelp (63)

De zeer dunne kleppen zijn kenmerkend.

Zeer zeldzaam, met uitzondering van Westkapelle waar de soort iets algemener voorkomt.

Vindplaatsen: Westkapelle, De Kaloot.

Diplodonta brocchi (Deshayes, 1850) (64)

De zeer bolle, dunne kleppen zijn kenmerkend. Als referentiemateriaal werden doubletten van de soort (in situ aangetroffen te Kallo (B), 4e havendok) bestudeerd.

Vindplaatsen: geen.

Felaniella trigonula astartea (Nyst, 1835) (65)

De matig bolle, stevige kleppen zijn kenmerkend. Regelmatig tot vrij algemeen voorkomend. Fraaie exemplaren zijn bekend van De Kaloot en Ritthem, waar de soort het meest algemeen is. Op De Kaloot komt juveniel materiaal soms algemeen voor.

Vindplaatsen: Nieuwesluis, Breskens, Hoge Platen - Westerschelde, Domburg, De Kaloot, Ritthem, Vlissingen, Westkapelle-Domburg.

Familie: Erycinidae

Scacchia elliptica (Scacchi, 1833) (68)

Ellipsvormig klein schelpje; hoogte 1,6 mm, lengte 2,0 mm. De top ligt ver achter het midden. Linkerklep met 2 cardinale tanden en rechterklep met 1 cardinale tand. Laterale tanden onduidelijk of ontbrekend.

Zeer zeldzaam. Slechts enkele exemplaren bekend, waaronder 1 exemplaar geklopt uit een grote horen van De Kaloot en 1 exemplaar geklopt uit een Scaphella uit de Westerschelde (zuigermateriaal Yerseke).

Vindplaatsen: De Kaloot, Ritthem, zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke).

Hemilepton kautskyi (Glibert, 1945) (69)

Oude naam: *Semierycina kautskyi*.

Stevig, klein schelpje dat goed herkenbaar is door middel van de cardinale tand. Afsgeleten materiaal waarvan de tand ontbreekt is moeilijk van juveniele *Spisula*'s te onderscheiden.

Zeldzaam.

Vindplaatsen: Breskens, De Kaloot, Ritthem, Domburg, zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke).

Hemilepton nitidum (Turton, 1822) - Witte muntschelp (70)

Oude naam: *Semierycina nitida*.

Vrijwel identiek met de vorige soort, maar veel dunschaliger.

Zeldzaam. Wordt in gruis en in grote horens gevonden.

Vindplaatsen: Ritthem, Vlissingen, Zoutelande, Domburg, Oostkapelle-Oranjezon, Burgh-Haamstede, Renesse, zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke).

Familie: Kelliidae

Kellia suborbicularis (Montagu, 1803) - Gewone holteschelp (71)

Bolle, tere schelpjes.

Zeer zeldzaam. Is voor zover bekend enkel in oude horens gevonden. Bij een zandsuppletie te Domburg (Steenbanken) werd een recente (?) klep aangetroffen.

Vindplaatsen: Nieuwvliet, Ritthem, Kaloot, Domburg (recent?), Burgh-Haamstede, Renesse, zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke).

Bornia deltoidea (S.V.Wood, 1851) (72)

Stevig, driehoekig schelpje, iets langer dan hoog en met een vrijwel rechte onderrand.

Zeldzaam. Wordt in grote horens gevonden.

Vindplaatsen: De Kaloot, zuigermateriaal Westerschelde (Yerse-

ke)

Familie: Montacutidae

Montacuta substriata (Montagu, 1808) - Geribde zeeklitschelp (73)

Dun en breekbaar schelpje. Makkelijk herkenbare soort door de radiale ribjes, welke zich delen naar de onderrand toe.

Zeer zeldzaam. Vondsten in grote horens.

Vindplaatsen: zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke), Kaloot, Renesse.

Mioerycina coarctata (Wood, 1851) (74)

Vrij platte klepjes, ongeveer twee keer zo lang als hoog, waarbij de onderrand zowel concaaf als convex kan lopen

Zeer zeldzaam. Bekend zijn: één doublet geklopt uit *Oenopota turricula* en één klep geklopt uit *Colus curtus*, gevonden in zuigermateriaal; twee losse kleppen van een zandsuppletie te Oostkapelle (Steenbanken).

Vindplaatsen: zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke), Oostkapelle.

Tellimya ferruginosa (Montagu, 1808) - Ovale zeeklitschelp (75)

De langgerekte, ovale klep is kenmerkend.

Algemeen. De soort wordt op de Zeeuwse stranden algemeen aangetroffen met uitzondering van de monding van de Westerschelde. Het materiaal lijkt doorgaans recent. Van de suppletie Cadzand is een fossiele klep bekend; bij het materiaal van de suppletie Domburg kwamen donkerbruin gekleurde subfossiele kleppen voor.

Vindplaatsen: Zeeuwse stranden, veelal recent; niet bekend van De Kaloot en Ritthem.

Mysella bidentata (Montagu, 1803) - Tweetandschelp (76)

Kenmerkend is het scheef-ovale klepje met de twee forse cardinale tanden (met name) in de rechter klep.

Zeer algemeen. De soort wordt op alle Zeeuwse stranden aangetroffen. Het materiaal lijkt doorgaans recent. Geklopt materiaal uit *Scaphella* zal fossiel zijn. Bij het materiaal van een zandsuppletie te Domburg (Steenbanken) kwamen donkerbruin gekleurde subfossiele kleppen voor.

Vindplaatsen: Zeeuwse stranden, zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke).

Epilepton clarkiae (Clark, 1852) - Drietandschelp

De soort wordt niet in de fossielenatlas vermeld; hij duikt in de Nederlandse schelpenboeken voor het eerst op in De Bruyne, 2004, en dan alleen als vermelding bij de Tweetandschelp.

Lijkt op de Tweetandschelp, maar heeft tussen de twee laterale tanden een derde cardinale tand.

Algemeen in suppletiemateriaal van de Zeeuwse Banken, met name de Steenbanken. De schelpjes tonen subfossiel, zijn niet gerekristalliseerd.

Vindplaatsen: Cadzand, Breskens, Vlissingen, Zoutelande, Westkapelle-Domburg, Oostkapelle-Oranjezon, Noord-Beveland, Neeltje Jans, Westenschouwen, Burgh-Haamstede, Renesse.

Familie: Galeommatidae

Spaniorinus ambiguus (Nyst & Westendorp, 1839) (77)

Zeer zeldzaam. Er zijn exemplaren bekend van Domburg en Ritthem. Verwarring treedt op door de sterke gelijkenis met *Pseudopythina macandrewi* (P. Fischer, 1867).

Vindplaatsen: Domburg, Ritthem.

Familie: Condyllocardiidae

Erycinella pygmaea (S.V.Wood, 1874) (87)

Zeer klein schelpje met opvallende sculptuur. Duidelijk herkenbaar, alleen het benoemen van de slottanden is enigszins verwarrend. Wanneer te spreken van cardinale tanden of laterale tanden als één van de twee typen ontbreekt of niet duidelijk aangegeven kan worden?

Zeer zeldzaam. Het beschikbare materiaal bestaat uit slechts twee vondsten van De Kaloot.

Vindplaatsen: De Kaloot, Vlissingen.

Glibertia prosperi Van der Meulen, 1951 (88)

Zeer klein, bol schelpje met opvallende slottanden. Ook bij deze soort is de benoeming van de slottanden verwarrend.

Vrij algemeen tot talrijk. De soort wordt regelmatig gevonden langs de Zeeuwse kust. Met name bij De Kaloot wordt deze soort soms talrijk aangetroffen; in een gruismonster van circa 1 kg werden 28 kleppen gevonden.

Vindplaatsen: Het Zwin, Cadzand, Nieuwvliet, Nieuwesluis, Breskens, zuigermateriaal Westerschelde (Yerseke), De Kaloot, Ritthem, Vlissingen, Zoutelande, Westkapelle-Domburg, Noord-Beveland, Neeltje Jans, Renesse, Brouwersdam.

Altenaeum dawsoni (Jeffreys, 1864) - Scheve bulschelp

De soort wordt niet in de fossielenatlas vermeld; hij duikt in de Nederlandse schelpenboeken voor het eerst op in De Boer & De Bruyne, 1991.

Het uiterst kleine schelpje heeft kenmerkende slottanden, waardoor verwarring met *Pisidium*-soorten uitgesloten is. Het bultje op de top is bij het fossiele, doorgaans sterk verweerde materiaal, vaak niet goed te onderscheiden.

Minder algemeen. In Zeeland is het uiterst kleine schelpje tamelijk regelmatig te vinden in fijn gruis. Grotere aantallen worden gemeld van Het Zwin (Van Nieulande, 1986), terwijl ook een zandsuppletie te Domburg (Steenbanken) voor redelijke aantallen zorgde.

Vindplaatsen: Het Zwin, Cadzand, Breskens, Vlissingen, Zoutelande, Westkapelle-Domburg, Oostkapelle-Oranjezon, Neeltje Jans, Westenschouwen, Burgh-Haamstede, Renesse, Brouwersdam.

Literatuur:

Basteria, 1965-1984. 'De Fossielenatlas'.

Boer, T.W. de & R.H. de Bruyne, 1991. Schelpen van de Friese

Waddeneilanden. Backhuys/U.B.S. - Oegstgeest.
Bruyne, R.H. de, 2004. Veldgids schelpen. KNNV/JBU - Utrecht
Nieulande, F.A.D. van, 1986. Cadzand-nummer. Werkgroep
Geologie-KZGW - Middelburg.
Tebble, N., 1976. British bivalve seashells. HMSO -
Edinburgh.